

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

ТОШКЕНТ-2025

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№4 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2025-4>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Nematov Jo'rabek Nematilloevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslavovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

Mexmonov Kambariddin Miradxanovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

Borut Strazisar

Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farxod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

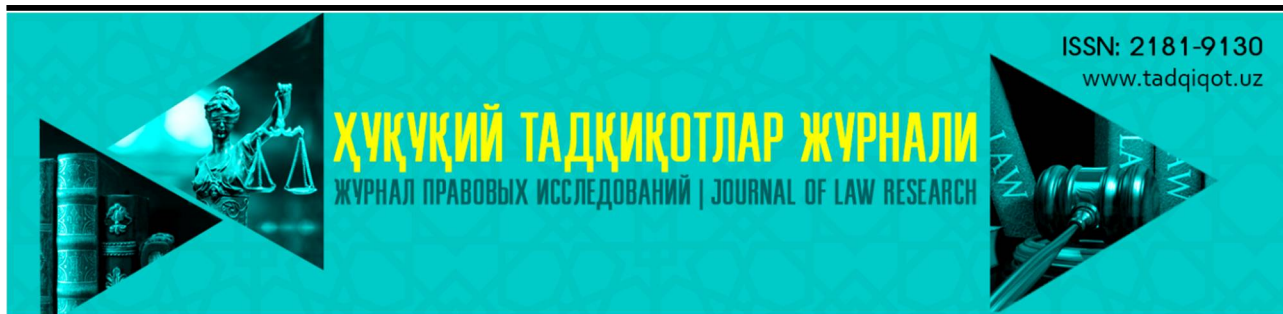
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Abdullayev Jamshid Djamilovich HAQ EVAZIGA TUZILADIGAN STOMATOLOGIK TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARINING KUNDALIK HAYOTDA TUTGAN O'RNI VA ILMIY TAHLILI.....	5
2. Хошимова Юлдузхон Олимжоновна ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ. НАЦИОНАЛЬНЫЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ.....	14
3. Овулов Пўлатжон Илҳом ўғли ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ ВА АСОСЛАРИ.....	23
4. Усмонов Восид Мухаммадиевич МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ НИМАНИ МАН ҚИЛАДИ?.....	33
5. Тулаганова Гулчехра Захитовна ЖИНОЯТ СУДЛОВ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА АДВОКАТЛАРНИНГ АХБОРОТ- КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИ КЕНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ МАСАЛАЛАРИ.....	40
6. Фазилов Фарход Маратович «ТЕОРИЯ РАЗБИТЫХ ОКОН» В УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	52
7. Хо‘jayarova Nilufar Nemat qizi SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARGA QONUNGA XILOF RAVISHDA ISHLOV BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	59
8. Садуллаев Жахонгир Джамshedович ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ, СОТИШ ЁКИ УЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	65
9. Тошнйёзов Сардор Уралбаевич АЛОҲИДА ТОИФАДАГИ КУЧЛИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ МОДДАЛАРНИ ЎТКАЗИШ МАҚСАДИНИ КЎЗЛАМАЙ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА МУОМАЛАГА КИРИТИШ ЖИНОЯТИ ТАРКИБИГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР.....	73
10. Suyunboyev Ixom Oybek o'g'li HAQIQAT TUSHUNCHASI VA UNING JINOYAT PROTSESSIDAGI O'RNI.....	83
11. Турсунова Маликахон Улугбековна МОДЕРНИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ И ЗАДАЧ ОРГАНОВ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕФОРМ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИПЛОМАТОВ.....	89
12. Ғайбуллаев Фаррух Юлдашевич КОРРУПЦИЯНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА УНГА ОИД ЗАМОНАВИЙ ҚАРАШЛАР.....	103

Садуллаев Жаҳонгир Дҗамшедович,
Тошкент давлат юридик университетида мустақил изланувчиси
E-mail: sadullayev98@icloud.com

ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ, СОТИШ ЁКИ УЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

For citation: Sadullaev Jaxongir Djamshedovich. PROSPECTS FOR IMPROVING LIABILITY FOR THE FORGERY, SALE OR USE OF DOCUMENTS. Journal of Law Research. 2025, 10 vol., issue 4, pp. 65-72

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15334111>

АННОТАЦИЯ

Мазкур тадқиқот ишида ҳужжатларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш жиноятининг назарий-ҳуқуқий асослари ҳамда амалий жиҳатлари комплекс равишда ўрганилади. Тадқиқотнинг асосий мақсади Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунчилигида ҳужжатлар билан боғлиқ жиноятлар учун белгиланган жавобгарлик тизимини чуқур таҳлил қилиш, бу соҳадаги муаммоларни аниқлаш ва қонунчиликни такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклифлар ишлаб чиқишдан иборат. Тадқиқот доирасида ҳужжатларни қалбакилаштириш жиноятининг тушунчаси, мазмуни, объектив ва субъектив белгилари таҳлил қилиниб, бу жиноятнинг бошқа турдаги жиноятлардан фаркли жиҳатлари аниқланади.
Калит сўзлар: ҳужжат, қалбакилаштириш, электрон, жиноят, кодекс, QR-код, жавобгарлик, сотиш.

Садуллаев Жаҳонгир Дҗамшедович,
Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета
E-mail: sadullayev98@icloud.com

ПЕРСПЕКТИВЫ УСИЛЕНИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПОДДЕЛКУ, СБЫТ ИЛИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДОКУМЕНТОВ

АННОТАЦИЯ

В настоящем исследовании всесторонне рассматриваются теоретические и правовые основы, а также практические аспекты преступления подделки, сбыта или использования документов. Основной целью исследования является проведение глубокого анализа системы ответственности за документальные преступления, установленной в уголовном законодательстве Республики Узбекистан, выявление проблем в этой сфере, а также разработка научно обоснованных предложений по совершенствованию законодательства. В рамках исследования анализируются понятие, содержание, объективные и субъективные

признаки преступления подделки документов, а также определяются отличия данного преступления от других видов преступлений.

Ключевые слова: документ, подделка, электронный, преступление, код, QR-код, ответственность, продажа.

Sadullaev Jaxongir Djamshedovich,

Independent researcher at Tashkent State University of Law

E-mail: sadullayev98@icloud.com

PROSPECTS FOR IMPROVING LIABILITY FOR THE FORGERY, SALE OR USE OF DOCUMENTS

ANNOTATION

This article comprehensively examines the theoretical and legal foundations, as well as practical aspects of the crime of forgery, sale or use of documents. The main objective of the study is to conduct an in-depth analysis of the system of liability for documentary crimes established in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan, identify problems in this area, and develop scientifically based proposals for improving the legislation. The study analyzes the concept, content, objective and subjective features of the crime of forgery of documents, and determines the differences between this crime and other types of crimes.

Keywords: document, forgery, electronic, crime, code, QR code, liability, sale.

Хужжатларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш билан боғлиқ жиноятлар нафақат шахсий ҳуқуқларни, балки давлат ва жамият манфаатларини ҳам жиддий равишда бузади. Ушбу жиноят турлари ҳуқуқий муомалада ишончнинг бузилишига, давлат органлари ва жамоат ташкилотлари фаолиятида нотўғри қарорларнинг қабул қилинишига, жиний фаолиятнинг яширилишига олиб келувчи омил сифатида намоён бўлади. Қалбаки хужжатлардан фойдаланиш орқали фуқаролар жамиятдаги ҳуқуқий тенглик ва адолат принципларининг бузилишига гувоҳ бўладилар, бу эса ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятнинг пасайишига, ҳуқуқий фаолликнинг сусайишига олиб келади. Айниқса, давлат хизматлари, таълим, тиббиёт, банк тизими ва фуқаролик ҳолати далолатномалари билан боғлиқ хужжатлар қалбакилаштирилганда, бундай жиноятлар кенг қамровли ижтимоий оқибатларга олиб келиши мумкин. Масалан, қалбаки диплом ёки сертификатлар орқали касбий фаолиятга рухсат олиш, қалбаки шахсий гувоҳномалар билан давлат хизматларидан фойдаланиш ёки кредит олиш, ҳатто қалбаки суд қарорлари орқали мулкӣ низоларда ютиб чиқиш ҳолатлари амалиётда учраб турибди. Шу билан бирга, нотўғри маълумотлар билан тайёрланган хужжатлар орқали бюджет маблағларини ўғирлаш, суиистеъмол қилиш ҳолатлари ҳам қалбакилаштириш жиноятининг алоҳида иқтисодий хавфини кўрсатади.

Ҳуқуқий-ижтимоий муаммо сифатида хужжатларни қалбакилаштириш масаласи нафақат Ўзбекистон Республикасида, балки дунё миқёсида ҳам муҳим ва долзарб ҳисобланади. Жаҳон банки, БМТ, ЕИ ва ЕХХТ каби халқаро ташкилотлар томонидан олиб борилган таҳлилларга кўра, хужжатларни қалбакилаштириш коррупция, одам савдоси, терроризм, кибержиноятлар ва иқтисодий жиноятлар билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, давлатнинг ички ва ташқи хавфсизлигига ҳам таҳдид солади. Хусусан, сўнгги йилларда электрон идентификация, рақамли гувоҳномалар ва электрон рақамли имзо технологиялари қалбакилаштириш объектлари сифатида кенгайиб бормокда. Масалан, 2021 йилда Европол томонидан берилган ҳисоботга кўра, Европада қалбаки хужжатлар орқали ноқонуний миграция, шахсни алмаштириш ва молиявий фрод жиноятлари орқали миллиардлаб евро иқтисодий йўқотишлар қайд этилган.

Ўзбекистонда ҳам рақамли трансформация жараёни жадал тус олган шароитда электрон хужжатлар айланмаси, давлат хизматлари порталлари, “Ягона интерактив давлат хизматлари портали”, “ЯИДХП” ва “ФХДЁ” тизимларида хужжат тақдим этишда қалбакилик хавфи юқори. Хусусан, QR-кодли дипломлар, фуқаролик ҳолати ёзувлари, иш стажи ва таълим

маълумотлари электрон тизим орқали тақдим этилаётган бир шароитда, уларнинг қалбакилаштирилиши жинойий гуруҳлар учун нисбатан осонроқ тус олган. Бу эса, давлат хизматларининг рақамлаштирилишига ишончни сусайтиради, коррупцияни яширин шаклда тиклайди ва ҳуқуқбузарликни институционал даражада илдиз отишига шароит яратади. Шу билан бирга, амалдаги қонунчиликда электрон ҳужжатлар ва уларнинг қалбакилигига оид нормаларнинг мавҳумлиги, турли ҳуқуқни қўллаш субъектларининг бу масалага турлича ёндашуви жинойятларга қарши самарали курашиш имкониятларини чекламоқда.

Жинойят-қонунчилик тизими томонидан самарали жавоб чораларини ишлаб чиқиш, ҳуқуқбузарликни аниқлаш, уни олдини олиш ва унга барҳам бериш бўйича аниқ механизмларни белгилаш алоҳида аҳамият касб этади. Қалбакилаштиришнинг янги механизмларини тўлиқ англаш учун фақат моддий ҳуқуқ нормалари эмас, балки процессуал чоралар, криминалистика, киберхавфсизлик, идентификация алгоритмлари ва блокчейн технологиялари ҳам ўрганилиши лозим. Масалан, Германияда электрон ҳужжат қалбакилиги учун экспертиза хулосалари фақат криптографик алгоритмлар асосидаги текширувдан ўтказилади. Яъни QR-коднинг расмий сервер орқали берилганлиги, рақамли имзо гувоҳнома базасига мослиги ва метамаълумотлар туркумининг мутаносиблиги аниқланади. Ўзбекистонда эса бу борадаги ҳуқуқий асослар етарлича эмас.

Айниқса, рақамли технологиялар жадал ривожланаётган ҳозирги даврда ҳужжатларни қалбакилаштиришнинг усул ва воситалари янада кенгайиб бормоқда. Электрон почта, фотошоп, контент генераторлар, жасоратсизлик нейрон тармоқлари, бошқарилувчи ботлар орқали расмий ҳужжатлар гувоҳномасини қалбакилаштириш техникаси, ҳатто видео-манипуляция орқали тасдиқлаш жараёнларини сохталаштириш ҳолатлари ҳам кузатилмоқда. Бу эса қонунчиликни доимий равишда такомиллаштириш, замонавий ахборот технологияларини ҳисобга олган ҳолда ҳуқуқий ёндашувларни қайта кўриб чиқиш заруратини туғдиради. Қалбаки ҳужжатлардан фойдаланиш орқали содир этилаётган жинойятлар ҳуқуқий тизимнинг самарадорлигига шубҳа уйғотмаслиги учун Жинойят кодекси, Жинойят-процессуал кодекси ва соҳавий норматив ҳужжатларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш зарур. Шунингдек, судьялар, терговчилар ва адвокатлар учун махсус малака ошириш курслари ташкил этиш, электрон ҳужжат экспертизасини суд жараёнидаги асосий далиллардан бири сифатида мустаҳкамлаш зарур.

Ўзбекистон Республикаси Жинойят кодексининг[1] 228-моддасида ҳужжат, штамп, муҳр ёки бланкларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, ушбу модда амалдаги ҳуқуқий тизимда муайян ҳуқуқбузарликларга нисбатан кескин жавоб чораси сифатида хизмат қилмоқда. Мазкур модда 1994 йилда қабул қилинган Жинойят кодексидаги асосий нормалардан бири сифатида шакллантирилган бўлиб, унда ҳужжатга бўлган ишончнинг бузилиши жамият ва давлат учун хавфли оқибатларга олиб келиши мумкинлиги назарда тутилган. Бироқ бу модданинг амалдаги шаклидаги умумийлиги, айрим ҳолатларда ҳуқуқни қўллаш амалиётида турлича талқинларга сабаб бўлаётгани, қалбаки ҳужжатлардан фойдаланишнинг янги ва мураккаб шакллари қамраб ололмаётгани қайд этиш муҳим ҳисобланади. Ҳозирги кунга келиб, жинойтчилик жараёнида анъанавий қогоз шаклидаги ҳужжатлар билан бир қаторда электрон ҳужжатлар, рақамли гувоҳномалар, электрон идентификация воситалари (E-ID), QR-кодли тасдиқлаш технологиялари каби янги воситалар орқали ҳам қалбакилик содир этилмоқда. Аммо амалдаги моддада ушбу рақамли форматлар аниқ белгиланмаган, бу эса ҳуқуқни қўллашда ҳуқуқий бўшлиқ пайдо қилишга олиб келмоқда. Масалан, QR-кодли дипломлар, электрон меҳнат дафтарчалари, электрон лицензиялар, ҳатто рақамли кредит шартномалари ҳам қалбакилаштирилмоқда, аммо Жинойят кодексида “электрон ҳужжат” ёки “цифровой носитель” деган тушунчалар акс этмагани туфайли суд ва тергов органлари мазкур ҳаракатларни квалификациялашда турлича ёндашмоқда.

Бундан ташқари, амалиётда қалбаки ҳужжатларни яратиш жараёнида фойдаланилаётган технологиялар мураккаблашиб, нейрон тармоқлар, график муҳаррирлар, генератив сунъий интеллект (масалан, DeepFake) каби воситалар орқали ҳужжатларни

қалбакилаштириш эҳтимоли сезиларли даражада ошган. Айниқса, электрон почта, месенжерлар ва “фишинг” орқали қалбаки ҳужжатлар тарқатиш орқали сохта шахсий маълумотлар тақдим этиш ҳолатлари кўпайган. Бу ҳолатларда жиноятчиларнинг мақсади оддий фойдаланишдан кўра, кўпроқ молиявий фойда олиш ёки шахсий маълумотларни ўғирлаш бўлиб, бу эса ҳужжат қалбакилаштириш жиноятларининг замонавий, трансмиллий ва тизимли кўринишини юзага келтиради. Шу муносабат билан, жиноий фаолиятнинг услублари ўзгариб, анъанавий юридик таърифлар бугунги замонавий жиноий ҳаракатларга татбиқ этишда етарли бўлмаяпти. Жумладан, фақат қоғоз шаклидаги ҳужжатларга нисбатан ишлаб чиқилган қонунчилик нормалари рақамли контентга нисбатан ўта умумий, ҳуқуқни қўллашда муаммолар ва суиистеъмолларга олиб келувчи ҳолатларни вужудга келтирмоқда.

Жаҳон амалиётида мазкур муаммоларни бартараф этиш учун жиноий ҳуқуқда махсус терминлар – масалан, "цифровой документ", "идентификационное средство", "электронная подпись", "автоматизированное подтверждение подлинности" каби атамалар киритилган ва улар учун алоҳида жиноят таркиблари белгиланган. Масалан, Германия Жиноят кодексида рақамли форматдаги ҳужжатлар билан боғлиқ қалбакилик ҳолатлари (StGB §267) аниқ модда асосида қаралади[2] ва бундай ҳужжатлардан фойдаланган шахслар суд амалиётида алоҳида таркиб сифатида баҳоланади. АҚШ федерал қонунчилигида эса 18 U.S. Code §1028да шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар, электрон тасдиқлаш воситалари ва рақамли имзоларни сохталаштириш жиноий ҳаракат сифатида белгиланган[3]. Ўзбекистонда эса ҳали бу борада ҳуқуқий асос яратилмаган, айрим ҳолларда электрон ҳужжат қалбакилигини Жиноят кодексининг 228-моддасига татбиқ этишда ҳуқуқий тавсиф мураккаблашади, натижада шахсларнинг жавобгарликка тортилишида асоссизлик ва нотўғри квалификация ҳолатлари юзага келмоқда.

Бундай ҳуқуқий бўшлиқлар қонун устуворлигини таъминлашда катта тўсиқ бўлиб, қалбаки ҳужжатларни тарқатишга йўл очади, айниқса, давлат хизматлари рақамлаштирилаётган шароитда сохта маълумотлар асосида хизмат олиш ҳолатлари кучайиб бормоқда. Жумладан, аҳоли орасида қалбаки дипломлар билан ишга жойлашиш, электрон стаж ҳужжатлари орқали нафақа расмийлаштириш, QR-кодли вакцинация гувоҳномаларини сохталаштириш ҳолатлари тобора оммалашмоқда. Бу эса нафақат иқтисодий зарар келтиради, балки давлатнинг кадр сиёсати, ижтимоий сиёсат ва ҳуқуқий тартибот тизимига ҳам таҳдид солади. Шу боис, Жиноят кодексининг 228-моддасига электрон ҳужжат тушунчасини киритиш, рақамли муҳитдаги қалбакилик аломатларини аниқ белгилаш, электрон ҳужжатларни экспертиза қилиш мезонларини ҳуқуқий асосда белгилаш долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Д.Жаясуриянинг фикрича, ҳужжатларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш жиноятининг турли шакллари мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири учун жавобгарликнинг аниқ чегаралари белгиланиши зарур[4]. Бу фикр жиноят ҳуқуқи назариясида ҳам, амалиётда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Чунки ҳужжат қалбакилаштириш жинояти турли субъектлар иштирокида содир этиладиган мураккаб, кўп босқичли ижтимоий хавфли ҳаракатлар мажмуасидан иборат бўлиб, унда турли роллар – яъни ҳужжатни тайёрловчи, уни тарқатувчи, тижорат мақсадида сотувчи, бевосита фойдаланувчи, ҳатто ҳужжатнинг қалбаки эканлигини билмаган ҳолда ундан фойдаланувчи шахслар қатнашади. Шу нуқтаи назардан қаралганда, ҳар бир иштирокчи шахсга нисбатан ҳуқуқий муносабатлар аниқ ва мустақил тартибда белгиланиши зарур. Ҳуқуқий норманинг аниқ ва тушунарли бўлиши, суд ва тергов органларининг уни нотўғри ёки субъектив талқин қилишини чеклайди, қонун устуворлигини таъминлайди ва айбсизлик презумпцияси принципининг бузилишига йўл қўймайди. Бироқ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 228-моддасида ушбу фарқлар етарлича аниқ белгиланмагани боис, ҳуқуқни қўллашда турлича ёндашувлар келиб чиқмоқда. Бу ҳолат қонун нормасининг замонавий ҳуқуқий талабларга жавоб бермаслигини кўрсатиб, уни такомиллаштириш заруратини янада кучайтирмоқда.

Амалиётда суд ва тергов органлари қалбаки ҳужжатдан фойдаланган шахснинг қалбакилик ҳақидаги хабардорлиги ёки ундан фойдаланишдаги мақсадини аниқлашда етарли

ҳуқуқий мезонларга эга эмас. Айрим ҳолларда, фақат ҳужжатдан фойдалангани учун шахс жавобгарликка тортилади, ҳатто у қалбаки ҳужжат эканлигини билмаган бўлса ҳам. Бошқа ҳолларда эса, қалбаки ҳужжатдан фойдалангани аниқ бўлган шахс, унинг қалбакилигидан хабардор эмас деган асос билан жавобгарликдан озод қилинади. Бу эса ҳуқуқий адолатнинг таъминланмаслиги, айбдор ва айбсиз шахслар ўртасидаги ҳуқуқий мақомни ноаниқлаштиришига олиб келади. Жиноят ҳуқуқида субъектив томон – яъни шахснинг қилмишига муносабати (қасд, эҳтиётсизлик) жиноятнинг бўлиши ёки бўлмаслигида ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Агар шахс қалбаки ҳужжатни билмаган ҳолда ишлатган бўлса, унинг қилмиши ҳуқуқбузарлик таркибини ташкил этмаслиги мумкин. Аммо ушбу ҳолат аниқланган тақдирда ҳам, Жиноят кодексида субъектив томонни баҳолаш мезонлари очиқ баён этилмаганлиги, ҳуқуқни қўлловчиларни бошқа қонун нормаларига мурожаат қилишга мажбур қилади.

Шунингдек, жиноятнинг объектив томони – яъни қалбакилаштириш ҳаракати қандай амалга оширилгани, қайси воситалар орқали бажарилгани, қандай оқибатларга олиб келгани каби мезонлар ҳам Жиноят кодексида етарлича акс этмаган. Масалан, қалбаки ҳужжат давлат идорасига топширилган ҳолда давлат манфаатига, юридик шахс ҳуқуқига ёки фуқаролик муносабатларига путур етказганми – бу ҳолатлар модданинг таркибий белгиси сифатида алоҳида кўрсатилмаган. Амалда эса, қалбаки ҳужжатлар орқали давлат имтиёзларини олиш, ижтимоий нафақа тайинлаш, тиббий хизматдан фойдаланиш, ҳатто суд қарорларини сохталаштириш ҳолатлари учрамоқда. Бундай ҳаракатлар ижтимоий хавфи юқори бўлган жиноятлар қаторига киради. Ҳолбуки, жиноятнинг оқибатлари (ижтимоий зарар даражаси, зиён кўрган субъект табиати) объектив томоннинг ажралмас қисми сифатида модданинг таркибида аниқ ва мукаммал баён этилиши зарур.

Хусусан, ҳужжат қалбакилаштириш жараёнида қандай воситалар ишлатилгани – компьютер технологиялари, фотошоп, сканер, электрон имзо, QR-код – бу воситаларнинг ҳуқуқий тавсифи, улардан фойдаланишдаги қалбакилик аломатлари қонунчиликда алоҳида белгиланмаган. Шу сабабли ҳам суд-тергов амалиётида ҳужжат қалбакилигини белгилашда асос сифатида фақат унинг шакли ва мазмунига баҳо берилади, техник экспертиза, рақамли таҳлил, метамаълумотлар таҳлили етарлича қўлланилмайди. Бу эса қалбаки ҳужжатларнинг аниқланмасдан қолишига, айбдор шахсларнинг жавобгарликдан қутулиб қолишига, айбсиз шахсларнинг эса асоссиз таъқиб этилишига олиб келади.

Шу муносабат билан, Жиноят кодексининг 228-моддасида жиноят субъекти, субъектив томони ва объектив томонига доир тушунчалар қайта кўриб чиқирилиши, қалбакилаштириш ва фойдаланиш ўртасида аниқ ҳуқуқий фарқ белгиланиши, электрон ва рақамли форматдаги ҳужжатлар учун алоҳида нормалар ишлаб чиқирилиши зарур. Шунингдек, суд амалиётида “қасд”, “хабардорлик даражаси”, “фойдаланиш мақсади” каби тушунчаларни баҳолашда ягона меъёрлар ва эксперт хулосаларига асосланган баҳолаш механизмларини жорий этиш, электрон экспертиза институтини мустаҳкамлаш мақсадга мувофиқдир. Бу тақлифлар амалиётдаги турлича талқинларга барҳам бериш, ҳуқуқий адолатни таъминлаш ва қонун устуворлигини кафолатлашда муҳим ҳуқуқий замин яратди.

Хорижий давлатлар қонунчилигида ушбу масала мукаммал тарзда тартибга солинган. Хусусан, Германия Жиноят кодексининг 267-параграфиди "ҳужжатлар қалбакилаштириш" жинояти учун махсус таркиб белгиланиб, унда қалбакилаштириш, ишлатиш ва бошқа шахсларга бериш ҳолатлари аниқ ва мустақил жиноий ҳаракатлар сифатида кўзда тутилган.[5] Франция Жиноят кодексининг 441-1 моддасида расмий ҳужжатларни сохталаштириш ва қалбаки ҳужжатлардан фойдаланиш учун 5 йилдан 7 йилгача озодликдан маҳрум этиш жазоси белгиланган[6]. АҚШда ҳужжатларни қалбакилаштириш жинояти федерал жиноят сифатида квалификация қилиниб, ҳужжат турига қараб 10 йилдан 25 йилгача қамоқ жазоси белгиланган[7]. Ўзбекистонда лойиқ жиҳат шундаки, АҚШ ва Германияда электрон ҳужжатларни қалбакилаштириш ҳам алоҳида модда асосида жиноий жавобгарликка тортилади.

Ўзбекистондаги амалиётда эса электрон ҳужжат қалбакилаштириш ҳолатлари юридик жиҳатдан ҳали ҳам анча умумий тартибда кўзда тутилган. Жиноят қонунчилигида электрон ҳужжатга ҳеч қандай изоҳ киритилмагани, электрон тасдиқлаш тизимлари (электрон рақамли

имзо, QR-код) билан боғлиқ қалбакиликлар учун махсус моддалар йўқлиги амалий муаммоларни келтириб чиқармоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги ва Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида”ги Қонунларда муайян нормалар мавжуд бўлса-да, улар жиноий жавобгарлик контекстида қамраб олмаган, аксинча маъмурий муносабатлар доирасида назарда тутилган. Шу сабабли, Жиноят кодексига ушбу масалалар юзасидан алоҳида банд киритиш, жумладан, электрон ҳужжатларни қалбакилаштиришни мустақил таркиб сифатида юридик жиҳатдан белгиллаш зарур ҳисобланади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, бугунги кунда ҳужжатларни қалбакилаштириш билан боғлиқ жиноятларга қарши курашда қуйидаги (1) электрон ҳужжат тушунчаси ва ундаги қалбакилик учун аниқ ҳуқуқий таъриф мавжуд эмаслиги, (2) жазо турлари умумий бўлиб, қалбакилаштиришдаги мотив ва мақсадлар ҳисобга олинмаганлиги, (3) хабардорлик ва қасд муаммоси амалиётда нотўғри талқин этилиши, (4) ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ўртасида маълумотлар алмашинуви паст даражада эканлиги ва (5) бугунги замонавий технологиялар блокчейн, биометрик ва рақамли идентификация воситалари билан қалбакиликни аниқлаш бўйича етарлича ҳуқуқий база мавжуд эмаслиги каби қатор ҳуқуқий камчиликлар мавжуддир.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 228-моддасини қайта ишлаб чиқиш, яъни ҳужжатларни қалбакилаштириш, уларни сотиш, тарқатиш ва фойдаланиш каби ҳаракатларни алоҳида жиноят таркиблари сифатида ажратиш зарур. Шунингдек, электрон ҳужжатларни қалбакилаштириш учун алоҳида модда жорий этиш, айниқса, QR-кодли давлат гувоҳномалари, электрон идентификация воситалари, электрон рақамли имзо каби соҳаларда қалбакилик учун жавобгарликни кескин белгилаш мақсадга мувофиқ. Бундан ташқари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ўртасида маълумот алмашинувини рақамлаштириш, суд ва тергов жараёнларида рақамли криминалистика воситаларини жорий этиш, электрон ҳужжатларни аниқлашда блокчейн ва биометрик технологиялардан фойдаланиш ҳам ҳуқуқий профилактикани кучайтириши мумкин.

Шунингдек, жиноий жазо турларини белгилашда ҳам дифференциация ва индивидуализация принципларига амал қилиш, яъни жиноятчи қилмишининг мақсади, ундан кўрилган зарар, шахснинг ижтимоий хатар даражаси ва илгариги ҳуқуқбузарлик тарихи ҳисобга олиниши лозим. Масалан, нотўғри маълумот тақдим этилган ҳолда микрокредит олиш билан боғлиқ қалбаки ҳужжат ишлатилган ҳолатларда жазо оғирроқ бўлиши мумкин, чунки унда молиявий манфаат ҳам, иқтисодий зарар ҳам мавжуд. Шунингдек, қалбаки ҳужжатдан бир марта тасодифан фойдаланган шахс билан ушбу ҳужжатларни оммавий равишда тарқатувчи гуруҳлар фаолиятини ҳуқуқий жиҳатдан айримлаштириш талаб этилади.

Ушбу ҳуқуқий такомиллаштириш таклифлари Ўзбекистонда ҳужжат қалбакилаштиришга қарши курашишнинг институционал асосларини мустаҳкамлашга, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг самарадорлигини оширишга ва жиноятлар профилактикасида рақамли воситалардан кенг фойдаланишга хизмат қилади. Бу нафақат ҳуқуқбузарларни жазолашни таъминлайди, балки давлат ва фуқаро ўртасидаги ишончни тиклашга ҳам кўмаклашади.

Ҳужжатларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш жинояти XXI асрда ахборот технологиялари ва рақамли ҳужжат айланмаси жадал ривожланаётган бир пайтда нафақат классик ҳуқуқбузарлик сифатида, балки давлат бошқарув тизими, иқтисодий муомала, таълим, соғлиқни сақлаш, банк-молия муносабатлари ва бошқа соҳаларда ҳал қилувчи омил сифатида намоён бўлмоқда. Тадқиқот давомида аниқландики, амалдаги Жиноят кодексига ҳужжат қалбакилаштириш билан боғлиқ ҳаракатлар умумий ва умумлаштирилган мазмунда берилаётгани, электрон ҳужжатларга нисбатан ҳуқуқий меъёрлар мавжуд эмаслиги, жавобгарликда дифференциация ва индивидуализация принциплари тўлиқ акс эттирилмагани натижасида суд ва тергов амалиётида бир хил вазиятлар турлича талқин этилишига олиб келмоқда. Шу билан бирга, жиноятларнинг субъектив аломатлари, яъни қалбаки ҳужжат

ҳақида хабардорлик даражаси, қалбаки ҳужжатдан фойдаланиш мақсади, унинг ижтимоий хавфи ва келтирган зарари ҳисобга олинмаслиги қонун нормаларини мукамаллаштириш заруратини яққол кўрсатиб бермоқда.

Халқаро ҳуқуқий тажриба таҳлили шуни кўрсатадики, ҳужжатлар қалбакилаштирилишига қарши самарали кураш фақат қатъий жазо чоралари билан эмас, балки замонавий технологияларни жорий этиш, ҳуқуқни қўллаш амалиётида аниқ ва вазиятга мос моддий-ҳуқуқий ва процессуал механизмларни шакллантириш, суд-тергов органларининг рақамли воситалар билан таъминланганлигини ошириш, ҳуқуқий таълим ва жамиятда ҳуқуқий онгни юксалтириш билан чамбарчас боғлиқ. Масалан, АҚШ, Германия, Франция ва Японияда қалбаки ҳужжатлардан фойдаланишда шахснинг ҳужжат ҳақидаги хабардорлиги, ундан кўзланган мақсад, жиноятни содир этиш шакли, зарар кўрган шахс ёки институтнинг тури каби омиллар ҳуқуқий квалификацияни аниқлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Шунингдек, ушбу мамлакатларда электрон ҳужжатлар билан боғлиқ қалбакилик алоҳида модда асосида жиноий ҳаракат сифатида белгиланган бўлиб, электрон рақамли имзо, биометрик маълумотлар, блокчейн асосидаги ҳужжатлар ҳимояси таъминланган [8-10]. Бу тажриба Ўзбекистон учун намуна сифатида хизмат қилиши мумкин.

Тадқиқот асосида қуйидаги амалий ва норматив-ҳуқуқий таклифларни илгари суриш мумкин: биринчи, Жиноят кодексининг 228-моддаси тубдан қайта ишлаб чиқилиши ва ҳужжатлар қалбакилаштирилиши билан боғлиқ ҳаракатлар (тайёрлаш, сотиш, фойдаланиш, тарқатиш) алоҳида жиноят таркиби сифатида белгилаб қўйилиши лозим; иккинчи, электрон ҳужжатлар, электрон идентификация воситалари, QR-кодлар, рақамли дипломлар, электрон лицензия ва гувоҳномаларни қалбакилаштириш учун жавобгарликни белгиловчи модда киритилиши зарур; учинчи, жиноятнинг субъектив аломатларини ҳисобга олиш – яъни шахснинг қалбакилик ҳақидаги хабардорлиги, ундан кўзланган манфаат, зарар етказилган шахс ёки давлат институтининг ижтимоий аҳамияти – квалификацияда ҳал қилувчи омил сифатида киритилиши керак; тўртинчи, электрон ҳужжатлар экспертизасини ўтказиш бўйича махсус эксперт муассасалар фаолияти ташкил этилиши ва суд-тергов органлари ушбу экспертиза хулосаларига таяниши лозим.

Шунингдек, ҳужжатларни қалбакилаштириш билан боғлиқ жиноятларга қарши курашда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ўртасида ягона рақамли маълумотлар базасини шакллантириш, QR-кодли расмий ҳужжатлар ва электрон идентификация воситаларини блокчейн тизими орқали тасдиқлаш, аҳоли ўртасида ҳуқуқий саводхонликни ошириш бўйича давлат дастурларини жорий этиш мақсадга мувофиқ. Электрон ҳужжатлар билан боғлиқ қалбакилик ҳолатларини аниқлаш ва олдини олишда фуқароларнинг ҳуқуқий фаоллиги муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларга электрон ҳужжат ҳақиқийлигини мустақил текшириш имконини берувчи платформаларни ишлаб чиқиш ҳам долзарб вазифалардан саналади.

Хулоса қилиб айтганда, ҳужжатларни қалбакилаштириш, сотиш ёки улардан фойдаланиш билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишда замонавий ҳуқуқий ёндашувлар, рақамли технологиялар ва халқаро стандартлар асосида қонунчиликни ислоҳ қилиш, суд ва тергов амалиётини модернизациялаш, ҳуқуқий профилактик чораларни кучайтириш ва ҳуқуқий таълимни ривожлантириш устувор вазифа ҳисобланади. Ушбу йўналишдаги ислохотлар нафақат ҳуқуқбузарликлар сонини камайитириш, балки давлат фуқаролари ўртасидаги ишончни мустаҳкамлаш, ҳуқуқий давлат пойдеворини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Uzbekistan Republic. (1994). Criminal Code of the Republic of Uzbekistan (with amendments as of 2023). Retrieved from <https://lex.uz>
2. Federal Criminal Code of Germany. (1998). Strafgesetzbuch (StGB). Retrieved from <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

3. U.S. Government Publishing Office. (2023). 18 U.S. Code § 1028 - Fraud and related activity in connection with identification documents, authentication features, and information. Retrieved from <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1028>
4. Jayasuriya, D. C. (2020). Fake documentation and criminal liability: A comparative legal analysis. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 63, 100429. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2020.100429>
5. Federal Criminal Code of Germany. (1998). *Strafgesetzbuch (StGB)*. Retrieved from <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>
6. Parliament of France. (1994). *Code pénal (French Penal Code)*. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr>
7. U.S. Government Publishing Office. (2023). 18 U.S. Code § 1028 - Fraud and related activity in connection with identification documents, authentication features, and information. Retrieved from <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1028>
8. Saparovna, N. S., Anvarovich, O. A., Khamidov, N., Sunnatov, V., & Toshev, O. (2024). Issues of Criminal Liability for Suicide. *Journal of Ecohumanism*, 3(8), 2595–2604. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i8.5755>
9. Niyozova, S. S. (2020). Prevention of crime in the family and the role of victimology in the republic of Uzbekistan. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3), 3960–3969.
10. Niyozova Saparovna, S. (2024). Reasons for the Murder of a Newborn Child by a Mother and Criminal Liability for it. *International Journal for the Semiotics of Law*. <https://doi.org/10.1007/s11196-024-10174-8>

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000